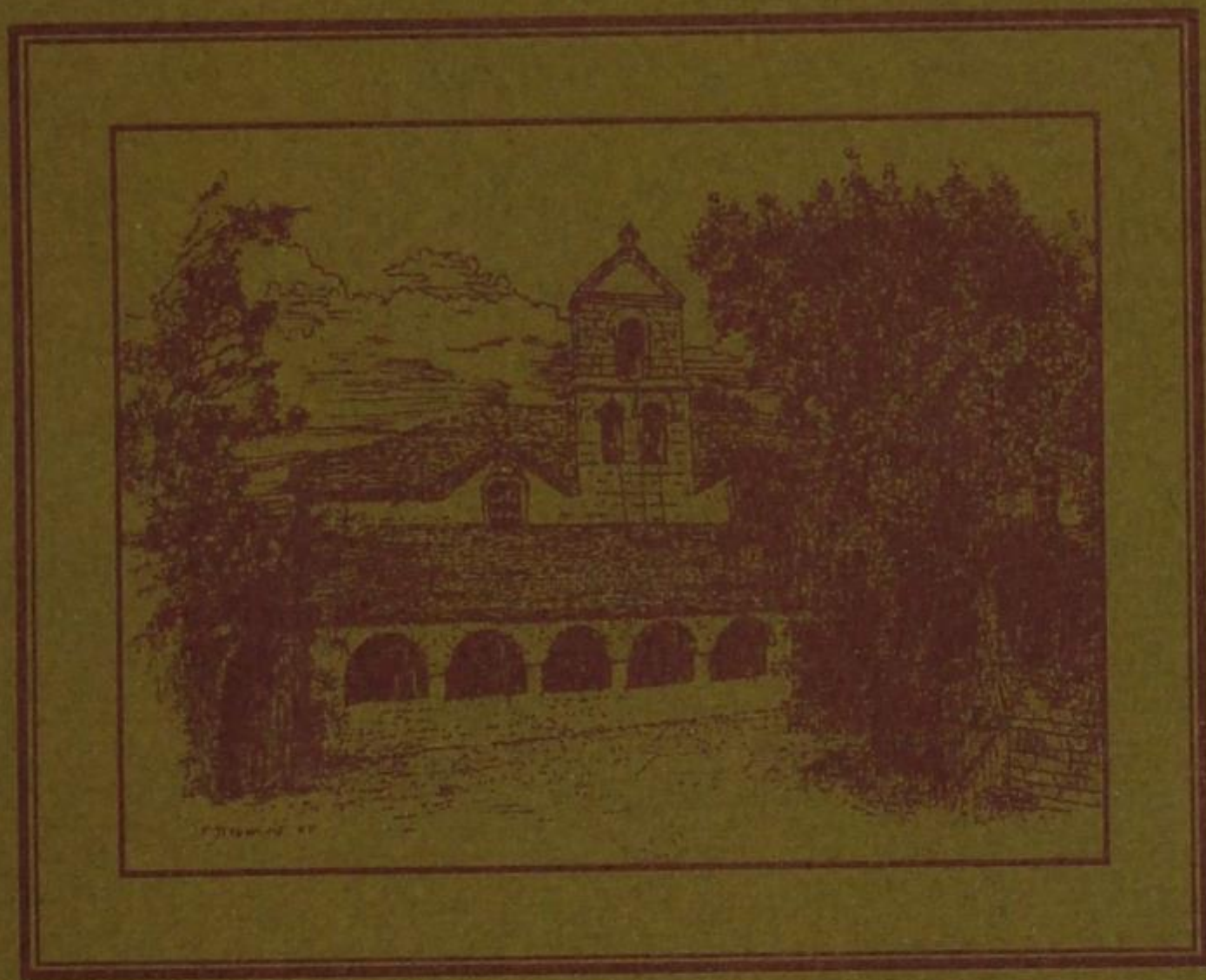

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΥΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΑΙΡΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Αράπογλου-Αρράς Μ., Βρέλλης Π., Γαλάνης Ι.,
Γκίνου Ε., Γκότοβος Α., Δέμος Α., Δερέκα Α.,
Δοκανάρης Ν., Εργολάβος Σ., Ζιωγάνας Β., Ζώτος Μ.,
Θεοχάρης Ι., Κάγκαλου Ι., Καραβίδας Γ.,
Καραγιώργος Π., Κασαγιάννη-Ρίζου Α., Κατσαλίδας Ν.,
Κογκούλης Ι., Κόντας Σ., Κουρμαντζή Ε., Κυριακίδης Π.,
Κωστούλας Κ., Λιάρου-Αργύρη Ε., Λίτας Α., Λώλης Δ.,
Μάργαρης Β., Μαρνέλη Π., Μασσαλάς Χ., Μέγα Β.,
Μότσιος Γ., Μούλιας Ν., Μπαλτά Γ., Μπασιάκας Κ.,
Μπουρατζή-Θώδα Α., Νιτσιάκος Β., Νούτσος Π.,
Παλιούρας Α., Παππάς Σ., Παρθενίου Γ., Πέτσιος Κ.,
Ρόκου Β., Σκαλτσογιάννης Π., Τέντας Ν., Τζιόβας Π.,
Τζούλης Χ., Τριάντου-Καψωμένου Ι., Τρίτος Μ.,
Τσιάνου-Κύργιου Ε., Φωτιάδου Ε., Στεφάνου Τ.

Βρανούσης Λ., Σιωμόπουλος Δ.

J. Milton, J. Bostok, J. Murray, J. Night, A. Palli-
Bartolommei, H. Ibsen, M. Isanos, A. Ταρκοβςκυϊ
V. Ilitch, C. Антонов, Φ. Κρυβун

ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Ο όρος κουτσοβλαχικό¹ ζήτημα εγκαινιάζεται μετά τη λήξη των βαλκανικών πολέμων 1912-13 και ακριβέστερα πρό της συνθήκης του Βουκουρεστίου (23 Ιουλίου 1913), με επιστολές που ανταλλάχτηκαν μεταξύ των πρωθυπουργών των βαλκανικών χωρών με το ρουμάνο ομόλογό τους για τη ρύθμιση της θρησκευτικής και εκπαιδευτικής καταστάσεως των Βλάχων της Βαλκανικής.

Χρονολογικά η δημιουργία του κουτσοβλαχικού ζητήματος τοποθετείται πριν από την ανεξαρτησία της Βλαχίας και Μολδαβίας από την επικυριαρχία του Σουλτάνου. Τα αίτια της δημιουργίας του ζητήματος υπήρξαν ο ρουμανικός μεγαλοϊδεατισμός² και η ανάγκη αποπροσανατολισμού των Βλαχο-μολδαβών από την απώλεια της Τρανσυλβανίας από την Αυστρο-ουγγαρία και της Βεσσαραβίας από τη Ρωσία³. Επειδή κάθε προσπάθεια αντιμετώπισεως αυτών των Μεγά-

1. Το όνομα Κουτσόβλαχοι (κουτσοβλαχικός) είναι η ελληνική απόδοση του τουρκικού Κιουτσούκ Βαλάχ=Μικρόβλαχοι, δηλ. κάτοικοι της Μικρής Βλαχίας (Κιουτσούκ Βαλαχί), όπως ονομαζόταν η Αιτωλοακαρνανία στη βυζαντινή και οθωμανική περίοδο. Αντίθετα Μπουγιούκ Βαλάχ=Μεγαλόβλαχοι ονομάζονταν οι κάτοικοι της Μεγάλης Βλαχίας (Μπουγιούκ Βαλαχί), όπως ονομαζόταν η Θεσσαλία κατά την ίδια περίοδο. Ο όρος έγινε αποδεκτός ως διπλωματικός.

2. Βλ. Π. Καρολίδου, Σύγχρονος Ιστορία των Ελλήνων και των λοιπών λαών της Ανατολής, τ.δ', εν Αθήναις 1924, σ. 159.

3. Αχιλ Γ. Λαζάρου, Η Αρωμουνική και αι μετά της ελληνικής σχέσεις αυτής - Βλάχοι, Αθήνα 1986, σ. 9. Πρβλ. Του ίδιου, Θρακολογία και ζήτημα καταγωγής Βλάχων - Αρωμούνων, Τρίκαλα 1985, σ. 50. Αθαν. Χρυσόχου, Οι Βλάχοι της Μακεδονίας, Θεσσαλίας και Ηπείρου, Θεσσαλονίκη 1942, σ. 9 και Δώρου Γερ. Πεφάνη, Οι Έλληνες Σλαυόφωνοι της Μακεδονίας και οι Ελληνόβλαχοι, Αθήναι 1948, σ. 67.

λων Δυνάμεων εγκυμονούσε σοβαρούς κινδύνους για τις ηγεμονίες, έστρεψαν το ενδιαφέρον στους Βλάχους της Θεσσαλίας, Ηπείρου και Μακεδονίας, τους οποίους χαρακτήρισαν ως ομοεθνείς τους⁴.

Οι πρώτες ζυμώσεις για τη δημιουργία του κουτσοβλαχικού ζητήματος αρχίζουν το 1849, ενώ η επίσημη υποστήριξή του από τη ρουμανική κυβέρνηση γίνεται το 1863-64⁵. Στην απόφασή της η ρουμανική κυβέρνηση στηρίχτηκε στην έκθεση των Radulescu - Bolintineanu, οι οποίοι, αφού επισκέφτηκαν την Ήπειρο και τη Μακεδονία, δήλωσαν ότι ανακάλυψαν τους Ρουμανοβλάχους, τους οποίους παρουσίασαν ως Ρουμάνους πατριώτες⁶.

Το 1860 ιδρύεται το "Μακεδορουμανικόν Κομιτάτον" δηλ. η περίφημη Societatea culturala macedo-româna, του οποίου οι ηγέτες με προκηρύξεις ζητούν την ίδρυση "Μεγάλου ρουμανικού Κράτους" στην Μακεδονία, Ήπειρο και Θεσσαλία, διότι κατ' αυτούς οι επαρχίες αυτές κατοικούνται ως επί το πλείστον από Ρουμάνους⁷.

Την οικονομική ενίσχυση του Κομιτάτου είχε αναλάβει ο ηγεμόνας της Ρουμανίας Αλέξανδρος Κούζας με χρήματα των πολυαρίθμων ελληνικών Μονών της Βλαχίας, τις οποίες είχε κατασχέσει.

4. Ο Νικόλαος Βλάχος στο έργο του Το Μακεδονικόν Ζήτημα ως φάσις του Ανατολικού Ζητήματος 1878-1908, Αθήναι 1935, σ. 35 υποστηρίζει ότι "αι ρουμανικαί κυβερνήσεις, υιοθετήσασαι την πολιτικήν του προσηλυτισμού των Κουτσοβλάχων της Μακεδονίας εις την ρουμανικήν εθνικήν ιδέαν, επεδίωκον μάλλον να δημιουργήσουν ενέχυρον, το οποίον παραχωρούμενον εις την Βουλγαρίαν, εν ευθέτω χρόνω, θα εξησφάλιζεν ευνοϊκωτέραν διαρρύθμισιν των συνόρων των δύο κρατών εν Δοβρουτσά". Η άποψη του Νικ. Βλάχου, καθαρά υποθετική, δεν δικαιώθηκε από την έκβαση των γεγονότων όσον αφορά το κουτσοβλαχικό.

5. Ελευθερίας Ι. Νικολαΐδου, "Η στάση της ρουμανικής προπαγάνδας στην προσάρτηση της Ηπειρο-Θεσσαλίας στην Ελλάδα", Δωδώνη 13(1984), σ. 331.

6. Παν. Αραβαντινού, Μονογραφία περί Κουτσοβλάχων, εν Αθήναις 1905, σ. 8. Πρβλ. Αθαν. Θ. Σπηλιωπούλου, Οι Βλαχόφωνοι Έλληνες και η ρωμουνική προπαγάνδα, εν Αθήναις 1905, σ. 70.

7. Ερμού Θ. Μουδοπούλου, Το ρουμανοκουτσοβλαχικόν ζήτημα, εν Αθήναις 1978, σ. 11.

Όργανα της ρουμανικής προπαγάνδας έγιναν μερικοί αρνησιπάτριδες Κουτσόβλαχοι, μεταξύ των οποίων πρωταρχική θέση κατέχουν ο Μοναχός Αβέρκιος και ο διδάσκαλος Απόστολος Μαργαρίτης.

Ο Αβέρκιος καταγόταν από την Αβδέλλα (Καζά Γρεβενών). Το 1866 πήγε στο Βουκουρέστι και ανέφερε στη ρουμανική κυβέρνηση ότι στην Τουρκία υπάρχουν εκατοντάδες χιλιάδες Βλάχων, οι οποίοι κινδυνεύουν να αφομοιωθούν από τα άλλα χριστιανικά στοιχεία και κυρίως τα ελληνικά. Παράλληλα υπέδειξε διάφορα μέτρα για τη διάσωση και ανάπτυξη του εθνισμού των αδελφών Ρωμούνων της Τουρκίας, όπως αποκαλούσε ο ίδιος τους Ελληνοβλάχους της Μακεδονίας και Ηπείρου⁸.

Αφού έτυχε ιδιαίτερων τιμών και φιλοφρονήσεων από τη ρουμανική κυβέρνηση γύρισε στην πατρίδα του, όπου στρατολόγησε τους πρώτους νέους, τους οποίους έστειλε στη Ρουμανία ως υποτρόφους της ρουμανικής κυβερνήσεως. Αυτοί μετά την αποφοίτησή τους έγιναν οι πρώτοι δάσκαλοι της ρουμανικής προπαγάνδας. Οι επιτυχίες τους όμως ήταν σχετικές, αφού οι κοινότητες, όπου πήγαιναν, τους θεωρούσαν ως αντιπροσώπους ξένων συμφερόντων⁹.

Τα πρώτα ρουμανικά σχολεία ιδρύθηκαν το 1877-1878 στα χωριά Περιβόλι, Αβδέλλα, Φούρκα, Μεγάροβο και Βλαχοκλεισούρα. Στη Βλαχοκλεισούρα, εκτός από το δάσκαλο που στάλθηκε από τη Ρουμανία, δίδαξε και ο Απόστολος Μαργαρίτης¹⁰, ο οποίος υπήρξε η ψυχή

8. ΑΥΕ - 1911-12-B-45 Περί ρουμανικής προπαγάνδας εν Ηπείρω. Πρβλ. Κων. Α. Βακαλοπούλου, Η Μακεδονία στα πλαίσια της βαλκανικής πολιτικής (1830-1986), Θεσσαλονίκη 1987, σ. 45 και εφημ. "Φωνή της Ηπείρου", αριθμ. φυλλ. 20/29-1-1893 και 21/5-2-1893.

9. Gușu Papacostea-Goga, In zilele redeșteptării macedo-române. Memorii, acte și corespondența, Bucurest 1927, σ. 24.

10. Ο Απόστολος Μαργαρίτης γεννήθηκε στη Βλαχοκλεισούρα της Μακεδονίας το 1832. Υπήρξε τρόφιμος της Ζωσιμαίας Σχολής των Ιωαννίνων και στη συνέχεια δ/ντής του Δημ. Σχολείου Βλαχοκλεισούρας. Στη συνέχεια αυτομόλησε στο Μακεδονορουμανικό Κομιτάτο του Βουκουρεστίου, όπου έγινε δεκτός με πολλές τιμές. Με την ευφυΐα και τη γενικότερη δραστηριότητά του έγινε ο μοχλός της ρουμανικής προπαγάνδας. Δυο χρόνια μετά το διορισμό του ως δασκάλου της

της ρουμανικής προπαγάνδας. Με την ανοχή της οθωμανικής κυβερνήσεως και την οικονομική βοήθεια της ρουμανικής κυβερνήσεως και

γενέτηράς του προήχθη σε επιθεωρητή και επόπτη των σχολείων που συστήθηκαν. Μάλιστα στη Θεσσαλονίκη ίδρυσε και ταμείο για την κανονική καταβολή των μισθών των δασκάλων.

Για να έχει την εύνοια της Καθολικής Εκκλησίας ασπάσθηκε τον καθολικισμό με όλη την οικογένειά του και κατόρθωσε να πείσει μερικούς Βλαχοφώνους ιερείς να γίνουν Ουνίται. Με την προσχώρησή του στον καθολικισμό πέτυχε να πείσει τους Γάλλους μοναχούς (Lazaristes), που έμεναν στο Μοναστήρι, τη Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη, ότι το γενικότερο έργο της ρουμανικής προπαγάνδας έχει ως κύριο στόχο την απόσπαση όλων των Βλαχοφώνων χριστιανών από την επιρροή του Οικουμενικού Πατριαρχείου και τον προσηλυτισμό τους στον "καθολικισμό. Πολύ στενή συνεργασία είχε με τον φανατικό καθολικό ηγούμενο της μονής των Λαζαριστών Φαβεριάλ (Faveyrial), ο οποίος βοήθησε σημαντικά τις κινήσεις του.

Με την υποστήριξη της οθωμανικής κυβερνήσεως, η οποία στην προκειμένη περίπτωση εφάρμοζε το γνωστό δόγμα "διαίρει και βασίλευε" και την οικονομική ενίσχυση του ρουμανικού κράτους και των καθολικών μοναχών, ο Απόστολος Μαργαρίτης έγινε πανίσχυρος. Με την οικονομική άνεση που είχε δωροδοκούσε ανώτερους και κατώτερους Τούρκους υπαλλήλους, για να τους έχει με το μέρος του και κυρίως για να μπορεί να φυλακίζει και να εξορίζει τους Ελληνόβλαχους, που έμεναν σταθεροί στην ελληνική εθνική ιδέα.

Ο Απόστολος Μαργαρίτης εργάστηκε μέχρι το 1898, οπότε και συνταξιοδοτήθηκε. Σ' αυτό συνέβαλε αποφασιστικά το συλλαλητήριο των σπουδαστών του Πανεπιστημίου του Βουκουρεστίου που έγινε εναντίον του, επειδή χρησιμοποιούσε τα ρουμανικά χρήματα για ιδιοτελείς σκοπούς.

Δυο φορές παρασημοφορήθηκε από τη ρουμανική κυβέρνηση και μια από την οθωμανική. Πέθανε και τάφηκε από Ρουμάνους ιερείς σύμφωνα με τα δόγματα της ορθοδόξου Εκκλησίας, αν και είχε ασπασθεί τον καθολικισμό.

Είναι πολύ χαρακτηριστικά τα όσα γράφει για τον Απόστολο Μαργαρίτη ο ηγούμενος των Λαζαριστών: "Ο Απόστολος θα μπορούσε να οικειοποιηθεί τα λόγια του Αποστόλου: Αδελφοί, υπέφερα για σας, πέρασα δια πυρός και σιδήρου σε στεριά και σε θάλασσα αλλά ο Λόγος επέζησε μέσω εμού. Τον Απόστολο τον μαχαίρωσαν μια φορά στη Θεσσαλονίκη, τον πέταξαν δυο φορές στο Βαρδάρη, τον έστησαν στο τουφεκίδι πάνω στα βουνά της Αχρίδας. Βλ. V. Bérard, Τουρκία και ελληνοισμός, Αθήνα 1987, σ. 303".

των καθολικών μοναχών, κυρίως δε του Γάλλου ηγουμενίου των Λαζαριστών Φαβεριάλ¹¹, άρχισε να ιδρύει σχολεία. Το 1880 ιδρύει ρουμανικό λύκειο στο Μοναστήρι. Το 1881 ρουμανικό σχολείο στη Βωβούσα (Καζά Ιωαννίνων), το 1885 στην Κρανιά (Καζά Γρεβενών) και στο Μέτσοβο, το σχολείο του οποίου υπολειτουργούσε λόγω παντελούς ελλείψεως μαθητών¹². Το 1886 ιδρύεται στα Γιάννινα ρουμανική εμπορική σχολή. Το 1887 στο Μοναστήρι ανώτερο ρουμανικό παρθεναγωγείο, από το οποίο αποφοιτούσαν δασκάλες προοριζόμενες για τη στελέχωση των παρθεναγωγείων, που επρόκειτο να ιδρυθούν στα βλαχόφωνα χωριά. Κατά το σχολικό έτος 1889-1890 ιδρύθηκαν ρουμανικά σχολεία στα χωριά της Ηπείρου Τσερνέσιο, Φλαμπουράρι, Γρεβενίτι, Λάϊστα, Συρράκο, Αρμάτοβο, Βριάζο και Παληοσέλι. Σε μερικά από αυτά σημειώθηκαν σχετικές επιτυχίες. Όμως στα χωριά Συρράκο, Γρεβενίτι και Λάϊστα απέτυχαν παταγωδώς. Επί πλέον ρουμανικά σχολεία ιδρύθηκαν στη Θεσσαλονίκη, σε χωριά της Αλβανίας και το Μπεράτι¹³.

Στο χρονικό διάστημα 1886-1896 χάρη στη δραστηριότητα του Αποστόλου Μαργαρίτη η ρουμανική προπαγάνδα σημείωσε σημαντικές επιτυχίες. Κυρίως σύστησε σε όλα τα βλαχόφωνα χωριά της βόρειας

11. Ο Φαβεριάλ (Faveyrial) υπήρξε Γάλλος λαζαριστής μοναχός. Διακρινόταν για τα μισελληνικά του αισθήματα. Μετά τα πενήντα χρόνια, που έζησε στη Μασσαλία, τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του τα έζησε στη Σαντορίνη, την Κων/λη και το Μοναστήρι, όπου εγκαταστάθηκε μετά τον κριμαϊκό πόλεμο με απώτερο στόχο να προσηλυτίσει τους Σλάβους στον καθολικισμό. Εργάστηκε σκληρά για τη βουλγαρική Ουνία και ανήκε σε εκείνους, που πίστευαν ότι το συμφέρον της Γαλλίας και του καθολικισμού συνταυτίζονταν με την πολεμική εναντίον του ελληνισμού. Για τη δράση του Faveyrial βλ. Max Demeter Peyfus, Die aromunische Frange. Ihre Entwicklung von den Ursprüngen bis zum Frieden von Bucarest (1913) und die Haltung Österreich-Ungarns, Wien 1974, σσ. 49, 59, 63.

12. Μιχαήλ Γ. Τρίτου, Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου (1659-1924), Ιωάννινα 1991, σ. 124, όπου και πλήρης ενημέρωση για τη ρουμανική προπαγάνδα στο Μέτσοβο στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

13. ΑΥΕ, ό.π.

πλευράς της Πίνδου σχολεία με οικοτροφεία, στα οποία πέραν της διδασκαλίας παρέχονταν εντελώς δωρεάν τροφή και ένδυση¹⁴.

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας από τον τουρκικό ζυγό (1881) οι μεγάλοι όγκοι των Βλαχοφώνων πληθυσμών που κατοικούσαν στη Νότια Πίνδο απαλλάχτηκαν από την προπαγάνδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αναγκάσει τον Απόστολο Μαργαρίτη να προβεί στη σύνταξη εγγράφων διαμαρτυριών, με τα οποία δήθεν οι Κουτσοβλαχοί διαφωνούσαν για την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα¹⁵.

Στο διπλωματικό επίπεδο το κουτσοβλαχικό ζήτημα έγινε γνωστό το 1881, όταν η ρουμανική κυβέρνηση στην προσπάθειά της να ματαιώσει την ένωση της Θεσσαλίας και της Άρτας με την Ελλάδα παρήγγειλε στον πρεσβευτή της Ι. Γκίκα να διαμαρτυρηθεί στον Υπουργό Εξωτερικών της Αγγλίας λόρδο Γκράνβιλ για την αδικία που έγινε σε βάρος "χωρών κατοικουμένων υπό πολλών χιλιάδων λαού ρουμανικής εθνικότητας"¹⁶. Αλλά αυτή η αξίωση προκάλεσε το γέλωτα της αγγλικής και γερμανικής κυβερνήσεως.

Ομολογουμένως αυτές οι ενέργειες δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα, αφού η Υψηλή Πύλη υποχρεώθηκε να υπογράψει με την Ελλάδα τη συνθήκη προσαρτήσεως των εδαφών που επιδικάστηκαν στη χώρα μας (20 Ιουνίου / 2 Ιουλίου 1881).

Μετά την απώλεια της Θεσσαλίας και της Άρτας η ρουμανική προπαγάνδα σε σύντομο χρονικό διάστημα αναδιοργάνωσε συστηματικά το μηχανισμό της στα εδάφη που παρέμειναν στην Τουρκία. Παρόλες όμως τις προσπάθειες, παρά τον άφθονο διασκορπισμό χρυσού για τη διαφθορά και αγορά συνειδήσεων, παρά τις υποσχέσεις, τις απειλές, τις ραδιουργίες, τις καταγγελίες και τις απηνείς καταδιώξεις, παρά

14. ό.π.

15. ό.π. Βλ. και Αγγελικής Σφήκα-Θεοδοσίου. Η προσάρτηση της Θεσσαλίας. Η πρώτη φάση στην ενσωμάτωση μιας ελληνικής επαρχίας στο ελληνικό κράτος (1881-1885), Θεσσαλονίκη 1989, σ. 19.

16. Γ.Κ. Ασπρέα, πολιτική ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος 1821-1921, τ.6', εν Αθήναις 1923, σ. 131.

τους απεγνωσμένους αγώνες επιμισθίων διδασκάλων, επιθεωρητών και πρακτόρων, παρά την απροκάλυπτη σύμπραξη του καθολικού κλήρου, τα αποτελέσματα της ρουμανικής προπαγάνδας υπήρξαν μηδαμινά¹⁷.

Επίσημη παραδοχή αυτής της αποτυχίας αποτελεί η με ημερομηνία 15-11-1901 έκθεση του υπουργού Παιδείας της Ρουμανίας Χάρετ προς τον Βασιλέα Κάρολο. Στην έκθεση αυτή αναγράφονται μεταξύ άλλων: "Έχομεν (εν Μακεδονία) πολυαρίθμους σχολάς και διδασκάλους αλλ' άνευ μαθητών, και εφόσον ο αριθμός τούτων ηλαττούτο, κατα τοσούτον ηυξάνομεν τον αριθμόν εκείνων. Το προπαγανδιστικόν έργον μας περιωρίσθη είς τινας μόνον κοινότητας, και δη, μεταξύ των πενεστέρων τάξεων, των ανωτέρων τάξεων παραμενουσών ανεπηρεάστων υπ' αυτού. Τούτο ένεκεν τα λύκεια, τα γυμνάσια, αι εμπορικά σχολαί μας, αριθμούσιν ει μή μόνον υποτρόφους μας, άνευ δε του μέτρου τούτου θα έμενον κεναί. Αι εν Μακεδονία σχολαί μας στερούνται ασφάλους βάσεως, συντηρούνται δε, τεχνητώσ, δι' υποτροφιών χορηγουμένων εις τον πρώτον τυχόντα..."¹⁸.

Αλλά και ο διευθυντής της ρουμανικής σχολής Ιωαννίνων Λαζαρέσκου Λεκάντα στη με ημερομηνία 26 Νοεμβρίου 1901 επίσημη έκθεσή του προς τον Υπουργό Παιδείας Χάρετ γράφει μεταξύ άλλων: "...Οι πάντες γινώσκουσι, φρονώ, ότι το εθνικόν ημών πρόβλημα οπισθοχωρεί εν τη χερσονήσω του Αίμου. Παρά τας γενομένας και γινομένας εισέτι μεγάλας δυσίας, πρέπει να αρχίσωμεν και αύθις εκ του μηδενός. Μετά τριακονταετείς αγώνας, δεν δυνάμεθα να καυχηθώμεν ότι προέβημεν κατά εν βήμα επί τα πρόσω... Το ρουμανικόν ζήτημα εύρηται εν νηπιώδει καταστάσει, εις ο σημείον ευρίσκετο την ημέραν της εμφάνισεώς του ίσως μάλιστα και εχειροτέρευσε. Τα επιτευχθέντα αποτελέ-

17. ΑΥΕ - 1907 - α. α.κ.ε.

18. ΑΥΕ - 1918-B-33, 35,36, 37. Πρβλ. ΕΑ 27 (1907), σ. 33. Νεοκλέους Καζάζη, "Η Μακεδονία και οι Ρωμούνοι", Ελληνισμος 11 (1908), σ. 524. Του ίδιου, Το μακεδονικόν πρόβλημα, εν Αθήναις 1907, σ. 102. Σπηλιωπούλου, ό.π., σ. 122 και Σπύρου Λάμπρου, "Τα ελληνικά δίκαια", Νέος ελληνισμός 10 (1913), σ. 108.

σματα εισί μηδαμινά άνευ σημασίας... Οι προσερχόμενοι σήμερα εις τον ρουμανισμόν και ους θεωρούμεν ως ρουμανόφρονας, δεν πράττουσι τούτο εκ πεποιθήσεως, ψυχή και καρδιά, αλλ' απλώς εκ συμφέροντος όταν θα εκλείψη τούτο, θα φανή το επιπόλαιον των αισθημάτων των ... Ο γελοίος ημών τρόπος της δράσεως, ον συνεχίζομεν άχρι τούδε, αποτελεί τον λόγον δι' ον, αντί επιτυχίας εχθρούς, μόνον και δυσαρεσκείας συγκομίζομεν... Ο ρουμούνος αποστέλλει τα τέκνα του εις την ρουμανικήν σχολήν μόνον δια να λάβη δώρα, δια να επιτύχη υποτροφίας, βιβλία και τα λοιπά, ενώ παρά της ελληνικής σχολής δεν έχει καμμίαν απαίτησιν, εν ανάγκη δε ανοίγει το βαλάντιόν του και θνήσκων καταλιμπάνει δια κληροδοτημάτων την περιουσίαν του προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων...". Και καταλήγει συνιστώντας "πίεσιν επί των εν Ρουμανία Κουτσοβλάχων" διότι ομολογεί "και αυτοί οι εν Ρουμανία εγκατεστημένοι προκηρύττουσιν εαυτούς Έλληνας"¹⁹.

Στο σημείο αυτό πρέπει να πούμε ότι πολύ κακές υπηρεσίες στους Κουτσοβλάχους πρόσφεραν και οι Βούλγαροι, οι οποίοι ασκούσαν το ρόλο των πληρωμένων εκτελεστών δολοφόνων κατά των Κουτσοβλάχων, που αρνούνταν να προσχωρήσουν στην ρουμανική προπαγάνδα. Η θλιβερή αυτή κατάσταση άρχισε το 1903 και παρατάθηκε μέχρι το 1908²⁰. Ολόκληρες οικογένειες, άνδρες και γυναίκες, γέροντες και νήπια σφάχτηκαν από τους Βουλγάρους, επειδή δεν προσχωρούσαν στην ρουμανική προπαγάνδα.

Στις 22 Μαΐου 1905 ο Σουλτάνος Αβδούλ Χαμίτ, κάτω από την πίεση της Γερμανίας και της Αυστροουγγαρίας, αναγνώρισε με ειδικό

19. Εφημ. "Αγών", αριθμ. φύλλ. 333/4-8-1905 και 334/10-8-1905, Πρβλ. ΕΑ 27 (1907), σ. 34. Καζάζη, Η Μακεδονία, ό.π., σ. 38. Του ίδιου, Το μακεδονικόν πρόβλημα..., ό.π., σ. 113 και Λάμπρου, ό.π., σ. 167. Βλ. και Achille G. Lazarou, L' aroumain et ses rapports avec le grec, Institute for Balkan studies, 206, Thessaloniki 1986, σ. 65 σημ., όπου επίσης μαρτυρία του Max Nordau και 148 σημ. 74, όπου και καταγγελία του Eugène Ionèsco.

20. Ανάγλυφη εικόνα των αγριστήτων αυτών μας δίδει ο M. Paillares στο έργο του L' Imbroglie macèdonien, Paris 1907, σσ. 99, 208-213, 216-218, 226, 250-271.

"Ιραδέ", για πρώτη φορά από της εισβολής των Τούρκων στη Βαλκανική, εθνότητα βλαχική, επίτευγμα της ρουμανικής διπλωματίας²¹. Για την αυθαίρετη αυτή ενέργεια, με την οποία η Ρουμανία αποκτούσε εθνικά δικαιώματα στις επαρχίες της Ηπείρου και της Μακεδονίας, διαμαρτυρήθηκαν έντονα η Ελλάδα και το Οικουμενικό Πατριαρχείο²².

Το 1905 η ρουμανική κυβέρνηση ζήτησε δια μέσου του πρεσβευτή της στην Αθήνα Παπινίου από τον Έλληνα πρωθυπουργό Δημήτριο Ράλλη την κατάπαυση των "πιέσεων" εναντίον των Κουτσοβλάχων της Ελλάδος. Ο Ράλλης αρνήθηκε την ύπαρξη ρουμούνων Κουτσοβλάχων τόσο στην ελεύθερη Ελλάδα όσο και στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία. Προκλήθηκε σοβαρό επεισόδιο και ο Παπινίου διώχτηκε από το πρωθυπουργικό γραφείο²³.

Οι Ρουμάνοι, για να εκδικηθούν την ελληνική κυβέρνηση, άρχισαν συστηματικές διώξεις εναντίον των Ελλήνων της Ρουμανίας και των περιουσιών των, έκλεισαν τα ελληνικά σχολεία και έκαναν απελάσεις των Ελλήνων που κατοικούσαν στη Ρουμανία²⁴. Οι ενέργειες αυτές είχαν ως συνέπεια τη δημιουργία διπλωματικού επεισοδίου με την αμοιβαία αποχώρηση των πρεσβευτών από το Βουκουρέστι και την Αθήνα, των Τομπάζη και Παπινίου αντίστοιχα²⁵. Η Ελλάδα είχε πλέον φθάσει στο χείλος της εμπολέμου ρήξεως με τη Ρουμανία (1905-1906)²⁶.

21. Βλ. Αχιλ. Γ. Λαζάρου, "Βλέψεις Ρουμανίας και ελληνικότητα Βλάχων - Αρωμούνων", Ηπειρωτικό Ημερολόγιο 1986, σ. 326.

22. Μουδοπούλου, ό.π., σ. 22. Πρβλ. ΕΑ 25 (1905), σσ. 318-319.

23. Εφημ. "Αγών", αριθμ. φύλλ. 355/5-1-1906. Πρβλ. Ε.Γ. Καψαμπέλη, Διπλωματικά παρασκήνια, Αθήναι 1946, σ. 60.

24. ΑΥΕ - 534 - 8 Ιουνίου 1905 Πρεσβεία Βουκουρεστίου Πρβλ. ΑΥΕ -- 4458 (1905) 343/22 Οκτωβρίου - Προξενείο Γαλαζίου και 4175 (1905) 709/6 Οκτωβρίου - Πρεσβεία Βουκουρεστίου Πρβλ. Ε. Μουδοπούλου, "Και πάλιν περί του τραγικού θανάτου του Μ. Ανάγνος ή Αναγνωστοπούλου", Ηπειρωτική Εταιρεία 154 (1989), σ. 335α.

25. Διακοπή των ελληνορουμανικών σχέσεων είχε ξαναγίνει στα χρόνια της πρωθυπουργίας Χαριλάου Τρικούπη για τα Ζάππεια κτήματα.

26. Βλάχου, ό.π., σ. 51. Πρβλ. Σ.Θ. Λάσκαρι, Διπλωματική ιστορία της Ευρώπης (1814-1914), εν Αθήναις 1936, σ. 311 και Μουδοπούλου, ό.π., σ. 31.

Η αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών έγινε το 1911. Στις 15 Μαρτίου 1913 ο Ελευθέριος Βενιζέλος ανταλλάξε επιστολές με το Ρουμάνο ομόλογό του Τ. Μαγιορέσκου, με τις οποίες η Ελλάδα αναγνωρίζει εκκλησιαστική και εκπαιδευτική ρουμανική μειονότητα στο βορειοελλαδικό χώρο με αντάλλαγμα την υποστήριξη εκ μέρους της Ρουμανίας των εθνικών μας δικαίων, τα οποία επιχειρούσαν να σφετεριστούν οι Βούλγαροι. Οι ανωτέρω επιστολές επισφραγίστηκαν με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου, η οποία συγκλήθηκε την 23 Ιουλίου 1913²⁷.

27. Τα κύρια σημεία των επιστολών που ανταλλάχτηκαν μεταξύ των δύο πρωθυπουργών έχουν ως εξής:

"Η Α.Ε. ο κύριος Τάκε Μαγιορέσκου, πρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου της Ρουμανίας... προς την Α.Ε. τον κύριον Ελευθέριον Βενιζέλον, πρόεδρον του υπουργικού συμβουλίου της Ελλάδος...

... Ως συνεφωνήθη, κατά τας ημετέρας διαπραγματεύσεις, έχω την τιμήν να παρακαλέσω την υμετέραν εξοχότητα, ίνα ανταποκρινομένη εις την παρούσαν διακοίνωσιν ευαρεστηθή να μοι επιβεβαιώση ότι:

Η Ελλάς συγκατατίθεται να παράσχει αυτονομίαν εις τας των Κουτσοβλάχων σχολάς και εκκλησίας τας ευρισκομένας εν ταις μελλούσαις ελληνικαίς κτήσεσι και να επιτρέψη την σύστασιν επισκοπής δια τους Κουτσοβλάχους τούτους της ρουμανικής κυβερνήσεως δυναμένης να επιχορηγή υπό την επίβλεψιν της ελληνικής κυβερνήσεως τα ειρημένα ενεστώτα ή μέλλοντα θρησκευτικά και εκπαιδευτικά καδιδρύματα.

Ευαρεστηθήτε να δεχθήτε, Κύριε Πρόεδρε του υπουργικού συμβουλίου, την διαβεβαίωσιν της εξόχου προς υμάς υπολήψεώς μου".

Εν Βουκουρεστίω τη 28 Ιουλίου 1913

Τ. Μαγιορέσκου".

Στην επιστολή του Τ. Μαγιορέσκου απάντησε ο Ε. Βενιζέλος ως εξής: "Η Α.Ε. ο κύριος Ε. Βενιζέλος, πρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου της Ελλάδος... προς την Α.Ε. τον κύριον Τ. Μαγιορέσκου, πρόεδρον του υπουργικού συμβουλίου της Ρουμανίας...

Ανταποκρινόμενος εις την υπό σημερινήν ημερομηνίαν επιδοθείσαν μοι υπό της V.E. διακοίνωσιν έχω την τιμήν να επιβεβαιώσω την υμετέραν εξοχότητα ότι: Η Ελλάς συγκατατίθεται να παράσχη αυτονομίαν εις τας των Κουτσοβλάχων σχολάς και εκκλησίας τας ευρισκομένας εν ταις μελλούσαις ελληνικαίς κτήσεσι και να

Την ενέργεια του Ελευθερίου Βενιζέλου άλλοι θεώρησαν ως ανίερη πράξη σε βάρος ενός αγνού τμήματος του ελληνικού πληθυσμού²⁸ και άλλοι ως ένα από τα πράγματα αναγκαίο διπλωματικό ελιγμό προκειμένου να εξασφαλιστεί η εύνοια της Ρουμανίας στα εθνικά μας δίκαια, αλλά και για την εξισορρόπηση αναλόγου παραχωρήσεως της Βουλγαρίας στο περιθώριο της συνδιασκέψεως του Λονδίνου²⁹.

Εμείς εκτιμούμε ότι σε καμιά περίπτωση η υπεύθυνη πολιτική ηγεσία μιας χώρας δεν έχει το δικαίωμα να θυσιάζει τα εθνικά συμφέροντα μιας πληθυσμιακής ομάδας της, για να πετύχει κάτι άλλο, έστω και αν αυτό είναι σπουδαιότερο και ουσιαστικότερο. Η τυχόν επίκληση του γνωστού δόγματος "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα" δεν βρίσκει και στην προκειμένη περίπτωση καμιά δικαίωση. Πολύ περισσότερο όταν πρόκειται για τους Ελληνοβλάχους - ένα από τα γνησιότερα τμήματα του ελληνικού λαού, που πρωτοστάτησαν σε όλους τους εθνικούς αγώνες και συνέβαλαν αποφασιστικά στην οικονομική και πολιτιστική ανέλιξη της χώρας.

επιτρέψη την σύστασιν επισκοπής δια τους Κουτσοβλάχους τούτους, της ρουμανικής δυναμένης να επιχορηγή υπό την επίβλεψιν της ελληνικής κυβερνήσεως τα ειρημένα ενεστώτα ή μέλλοντα θρησκευτικά και εθνικά καθήκοντα...".

28. Θεοδώρου Σαράντη, "Οι βλαχόφωνοι του Ελληνικού χώρου", ΗΕ 24 (1975), σ. 589. Πρβλ. Βασίλη Μισύρη, Βλάχοι - Αυτοί οι ανυπότακτοι Έλληνες, Αθήνα 1990, σ. 22.

Ο ειδικός στο κουτσοβλαχικό ζήτημα κ. Αχιλλέας Λαζάρου, σχολιάζοντας την ενέργεια αυτή του Βενιζέλου, γράφει: "... η ανίερη πράξη, που επικρίθηκε τότε στο ελληνικό Κοινοβούλιο, υπήρξε προϊόν παχυλής άγνοιας και ασύγγνωστης αδιαφορίας. Οι προφάσεις που προβάλλονταν για την αιτιολόγηση του φοβερού ολισθήματος, ότι δηλαδή με την αναγνώριση μειονότητας εξυπηρετήθηκαν ευρύτατα εθνικά συμφέροντα ωσάν να είναι στη δικαιοδοσία των πρωθυπουργών η πώληση πληθυσμιακών ενοτήτων και των κοιτίδων τους, μάλιστα ομολογουμένως προπυργίων του ελληνισμού..., δεν αποδεικνύονται απλώς αστείες και αμαρτωλές, αλλά και μνημεία ανοργανωσιάς και μειωμένης συναισθήσεως του καθήκοντος...". Αχ. Γ. Λαζάρου, "Και όμως κινδυνεύουμε και από το Βλαχικό", Οικονομικός Ταχυδρόμος, φ. 44 (1956) 31 Οκτωβρίου 1991, σ. 215.

29. Κων/νου Σβολοπούλου, η ελληνική εξωτερική πολιτική 1900-1945, Αθήνα 1992, σ. 97.

Παρόλες όμως τις διευκολύνσεις το αποτέλεσμα υπήρξε μηδαμινό, αφού οι Βλάχοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία αποποιήθηκαν τη ρουμανική προπαγάνδα και τις παροχές της.

Καινούργια αναταραχή προκάλεσε το κουτσοβλαχικό ζήτημα το 1917 στη διάρκεια του Α' παγκοσμίου πολέμου. Αρχηγός των ρουμανιζόντων υπήρξε ο Αλκιβιάδης Διαμάντης³⁰, ο οποίος με την υποστήριξη της Ιταλίας και της Ρουμανίας επιδόθηκε σε μια άνευ προηγουμένου προσηλυτιστική δραστηριότητα. Σ' αυτό συνέβαλε και η υπόσχεση της Ιταλίας ότι στη συνθήκη του Α' Παγκοσμίου πολέμου θα ιδρύονταν το ανεξάρτητο "Καντόνιον ή Πριγκιπάτον της Πίνδου", στο οποίο πρίγκιπας ή αρχηγός θα τοποθετούνταν ο Αλκιβιάδης Διαμάντης.

Στο διάστημα 1917-1940 η ρουμανική προπαγάνδα, εκμεταλλευόμενη τα οξύτατα προβλήματα της χώρας και κυρίως την απορρόφηση των ελληνικών κυβερνήσεων με το μεγάλο και οξύτατο πρόβλημα της αποκαταστάσεως των προσφύγων της μικρασιατικής καταστροφής, ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα.

Την περίοδο αυτή το Μακεδονικό Κομιτάτο, που είχε έδρα το Βουκουρέστι, με κάθε μέσο προσπαθούσε να πείσει τους Έλληνες της Ρουμανίας να γράψουν τα παιδιά τους στα ρουμανικά σχολεία. Παρόλες όμως τις πιέσεις οι ομογενείς μας έμειναν πιστοί στις εθνικές τους

30. Ο Αλκιβιάδης Διαμάντης γεννήθηκε το 1890 στη Σαμαρίνα. Φοίτησε στο ελληνικό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης. Στη διάρκεια των βαλκανικών πολέμων υπηρέτησε ως λοχίας στον ελληνικό στρατό. Το 1916 τον συναντάμε στη Σαμαρίνα, όπου αναπτύσσει αντεθνική δράση. Μοναδικός του στόχος η ίδρυση του "Καντονίου της Πίνδου". Καταδιωγμένος από τις ελληνικές αρχές δραπέτευσε στην Αλβανία, όπου συνεργάστηκε με τον τυχοδιώκτη Φαν Νόλι, ελληνικής καταγωγής. (Βλ. και Αχιλ. Γ. Λαζάρου, "Βόρειος Ήπειρος, Ιστορία - Πολιτισμός", Ηπειρωτικό Ημερολόγιο 1990, σ. 34). Μετά το πραξικόπημα του Αχμέτ Ζώγου εγκατέλειψε την Αλβανία και μέσω Ρώμης κατέφυγε στη Ρουμανία. Το 1930 εμφανίστηκε στην Αθήνα ως αντιπρόσωπος των ρουμανικών πετρελαίων. Με την ιδιότητα αυτή περιέρχεται μέχρι το 1940 τη Βόρειο Ελλάδα, προπαγανδίζοντας τη ρουμανική καταγωγή των Βλάχων. Τον Ιούνιο του 1942 ανακλήθηκε στο Βουκουρέστι, όπου πέθανε στις ρουμανικές φυλακές.

παραδόσεις και μόρφωναν τα παιδιά τους ελληνικά.

Πρόβλημα τριβών με τη ρουμανική κυβέρνηση δημιουργήθηκε πάλι, αλλά αυτή τη φορά με αφορμή την εκτόπιση στο στρατόπεδο της Κορίνθου μεγάλου αριθμού υπόπτων ρουμανιζότων. Το έγκλημα διαπράττεται με εντολή του πρωθυπουργού Ιωάννη Μεταξά, εξαιτίας της άγνοιας του ζητήματος και της απουσίας εθνικής πολιτικής. Οι προβαλλόμενες προφάσεις είναι αβάσιμες³¹.

Μόλις έγιναν γνωστά αυτά τα μέτρα στο Βουκουρέστι ο υφυπουργός Οικονομικών Const. Papanace³² ζήτησε κατά τη διάρκεια συνεδριάσεως του ρουμανικού υπουργικού συμβουλίου τη σύλληψη και τον περιορισμό σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως όλων των Ελλήνων που ζούσαν στη Ρουμανία. Η πρόταση όμως αυτή δεν έγινε δεκτή³³.

Εξελίξεις στο κουτσοβλαχικό ζήτημα είχαμε το 1941 ύστερα από την εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων και την πλήρη υποδούλωση της χώρας στις αξονικές δυνάμεις. Πρωταγωνιστής σ' αυτές τις εξελίξεις είναι και πάλιν ο Αλκιβιάδης Διαμάντης, ο οποίος εμφανίζεται στην Κόνιτσα ταυτόχρονα με την είσοδο των ιταλικών στρατευμάτων³⁴. Με την υποστήριξη της Ιταλίας ο Διαμάντης αυτοανακηρύχτηκε πρίγκιπας και ηγεμόνας της Πίνδου. Με υπόμνημά του προς τον κατοχικό πρωθυπουργό Τσολάκογλου στις 25 Σεπτεμβρίου 1941 αξιώνει την παραχώρηση προνομίων υπέρ των Κουτσοβλάχων³⁵.

Οι δραστηριότητες όμως του Αλκιβιάδη Διαμάντη δεν σταματούν εδώ. Με τη βοήθεια του δικηγόρου Νικολάου Ματούση ίδρυσε στη Λάρισα ρουμανοκουτσοβλαχική οργάνωση με την ονομασία "Ρωμαϊκή

31. Μουδοπούλου, ό.π., σ. 45.

32. Αχιλ. Γ. Λαζάρου, "Η ελληνικότητα της Μακεδονίας", Οικονομικός Ταχυδρόμος 10 (1974) 5 Μαρτίου 1992, σ. 85γ.

33. Ρουμανικής Κυβερνήσεως, PE MARGINEA PRAPASTIERI, Βουκουρέστιον 1941.

34. Τάγαρη, ό.π., σ. 10.

35. ό.π.

Λεγεών³⁶, της οποίας πρόεδρος ήταν ο Νικόλαος Ματούσης³⁷. Λόγω όμως της απροθυμίας των Θεσσαλών να ενταχθούν στην οργάνωση ο

36. Ευαγγέλου Α. Αβέρωφ, Η πολιτική πλευρά του κουτσοβλαχικού ζητήματος, Αθήνα 1948, σσ. 107-160. Πρβλ. Του ίδιου, Φωτιά και Τσεκούρι, Αθήνα 1975², σ. 99 και Γιάννη Βασ. Καραγιάννη, Η προγραμμαμένη εθνική αντίσταση, Αθήνα 1977, σ. 14, όπου και απόψεις C. M. Woodhouse. Πρβλ. και Λαζ. Αρσενίου, Η Θεσσαλία στην Αντίσταση, Λάρισα 1977, τσ', σ. 69: "Οι Βλάχοι αρνούνται να γίνουν λεγεωνάριοι, εξόν από καμπόσους κατσικοκλέφτες ληστροτρόφους, εγκληματίες, αλήτες και ανοήτους. Απερίγραπτα είναι τα βασανιστήρια που υποβάλλονται Βλάχοι και Βλαχόπουλα, μα όλοι τους αρνούνται να γίνουν λεγεωνάριοι".

37. Η προσωπικότητα και η δράση του Νικ. Ματούση είναι για την μέχρι τώρα ιστορική έρευνα αμφιλεγόμενη. Ενώ στη δίκη των δοσιλόγων στη Λάρισα είχε καταδικαστεί από το εκεί έκτακτο Στρατοδικείο "ερήμην εις θάνατον" (απόφαση 35/23-1-46) και μετά την έκδοσή του από τη Ρουμανία στην Ελλάδα στις 13 Μαΐου 1964 είχε εγκλεισθεί στις φυλακές Αβέρωφ, στις 25-6-64 με τις υπ' αριθμ. 5,6,7 και 9 αποφάσεις του ειδικού Δικαστηρίου Αθηνών κηρύχτηκε αθώος και αποφυλακίστηκε με την υπ' αριθμ. 39/26-6-64 παραγγελία του ειδικού επιτρόπου Αθηνών. Επίσης με προεδρικό διάταγμα που εκδόθηκε στην Αθήνα στις 12 Ιανουαρίου 1976 χαρίστηκε η ισόβια στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων που του είχε επιβληθεί και "ήρθησαν αι εκ της ως άνω καταδίκης του εν λόγω απορρέουσαι συνέπειαι" (ΦΕΚ 11Γ/14/-1-1976).

Ο ίδιος ο Νικόλαος Ματούσης σε συνέντευξη που έδωσε στο Γιώργο Έξαρχο και δημοσιεύτηκε στο φύλλο 18 (1988) της εφημερίδας "Αβδέλλα" ισχυρίστηκε ότι όλες οι κατηγορίες που του αποδίδονται είναι ψευδείς, ότι ο ίδιος υπήρξε πατριώτης, ότι η λεγεώνα επρόκειτο να γίνει με έλληνες αξιωματικούς, ως αντιπερισμασμός στους Βουλγάρους, που διεκδικούσαν τη Θεσσαλονίκη, αλλά τελικά ματαιώθηκε. Επίσης ισχυρίστηκε ότι στάλθηκε από την κυβέρνηση Δημ. Ράλλη στη Ρουμανία για να πετύχει από τον πρωθυπουργό Αντονέσκου και τα ιστορικά κόμματα της Ρουμανίας την οριστική μετάθεση της μόνιμης εγκατάστασης των Βουλγάρων στη Θεσσαλονίκη, πράγμα που επιτεύχθηκε. Όπως ο ίδιος ο Ματούσης υποστηρίζει την αποστολή του γνώριζαν ο Δημ. Ράλλης και ο Φιλώτας Παπαγεωργίου του ΕΔΕΣ. (Βλέπε: Εφημ. "Αβδέλλα", αριθμ. φύλλ. 18 (1988), σσ. 7-10. Γιώργη Έξαρχου, Αδελφοί Μανάκια και το "βλαχικό ζήτημα", Αθήνα 1991, σσ. 160-161. Γιάννη Α. Παπαθανασίου, Η Ιστορία των Βλάχων, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 32-34 και Βασίλη Μισύρη, Βλάχοι - αυτοί οι ανυπότακτοι Έλληνες, Αθήνα 1990, σσ. 28-29. Πρβλ και συνέντευξη του Ματούση στους Κώστα Καρδαρά

Διαμάντης με τη βοήθεια Ιταλών Καραμπινιέρων προέβη σε διωγμούς εναντίον των αντιφρονούντων³⁸.

Ισχυρή αντίσταση στη Λεγεώνα έκανε ο δημοσιογράφος Τάκης Οικονομάκης, ο οποίος με φλογερά πατριωτικά άρθρα και αδιάσειστα στοιχεία αποκάλυψε στην εφημερίδα "Θεσσαλία" του Βόλου, τον τυχοδιωκτισμό του Διαμάντη και διακήρυξε με παρρησία την ελληνικότητα των Κουτσοβλάχων³⁹.

Το άσχημο κλίμα που δημιουργήθηκε ενάντια στους Αλκιβιάδη Διαμάντη και Νικόλαο Ματούση τους εξανάγκασε να αναχωρήσουν στη Ρουμανία. Ο πρώτος ύστερα από συκοφαντική του δυσφήμιση από το Ματούση στους Ιταλούς και ο δεύτερος μετά την απομάκρυνσή του από τη λεγεώνα.

Γενικά το κουτσοβλαχικό ζήτημα, ως υπαρκτό πολιτικο-ιστορικό πρόβλημα, καθόρισε την εξέλιξη των ελληνορουμανικών σχέσεων για έναν σχεδόν αιώνα⁴⁰. Στο διάστημα αυτό η ρουμανική προπαγάνδα, με τεράστια οικονομικά μέσα, διωγμούς, βία και άλλες τρομοκρατικές μεθόδους αγωνίστηκε να αλώσει την ελληνική εθνική συνείδηση των Βλάχων. Απέτυχε όμως παταγωδώς⁴¹.

και Πέτρο Μυλωνά, που προσπαθούν να κρατήσουν την επιβαλλόμενη απόσταση και δημοσιεύουν αυτήν στο πρώτο τεύχος του περιοδικού Ελληνισμός. Επίσης βλ. την τοποθέτηση Μισύρη για το θέμα Ν. Ματούση στο δεύτερο τεύχος, Μαρτίου - Απριλίου 1991, σ. 47.

38. Τάγαρη, ό.π., σ. 11.

39. Αβέρωφ, ό.π., σσ. 137-138.

40. Μιχ. Ν. Ρωμανού, Απόψεις και θέσεις για το όνομα, την καταγωγή και τη γλώσσα των Κουτσοβλάχων, Αθήναι 1983, σ. 512. Πρβλ. Eugen Ionescu, Causa româneasca în Turcia europeană, și conflictul cu Grecia, Bucarest 1906, σημ. 93.

41. ΑΥΕ - Αρχείον πρεσβείας Κων/λεως - 1903 - 1904 - Ρωμανική προπαγάνδα εν Μεκεδονία. Πρβλ. ΑΥΕ - 1918 - Β - 33, 35, 36, 37. ΑΥΕ - 1911 - 12 - Β - 45 περί ρουμανικής προπαγάνδας εν Ηπείρω. ΑΥΕ - 1911-39-Αρχείον πρεσβείας Κων/λεως και Αχιλλέως Λαζάρου, "Βλάχοι", Εγκυκλοπαίδεια-Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, τ. 14, σ. 425 και Πεφάνη, ό.π., σ. 63.

Δικαιολογημένα ο Σοφοκλής Βενιζέλος, προλογίζοντας το 1948 το βιβλίο του Ευαγγέλου Αβέρωφ για το κουτσοβλαχικό ζήτημα, έγραφε μεταξύ άλλων!... "Λαμβάνοντες υπ' όψιν την σοβαρότητα του ζητήματος, την ιδιικήν μας αδιαφορίαν, την συστηματικήν και ενίοτε σκληράν εργασίαν των άλλων, οφείλομεν να είμεθα ευτυχείς διότι ο επικίνδυνος πολλαπλασιασμός του μηδενός, τον οποίον προηγουμένως ανέφερα, δεν έλαβε μεγαλυτέρας διαστάσεις. Τούτο το χρεωστούμεν αναμφισβητήτως εις τον θαυμαστόν πατριωτισμόν, εις την ευφύα αντίδρασιν και εις τους θαρραλέους αγώνας αυτών τούτων των Ελλήνων Κουτσοβλάχων, αγώνας εις τους οποίους ούτοι απεδύθησαν μόνοι, ακαθοδήγητοι και παλαίοντες συχνά εναντίον πανισχύρου ξένου δυνάστου. Αισθάνομαι δι' αυτό την υποχρέωσιν να τους εκφράσω εδώ τον θαυμασμόν μου και την ευγνωμοσύνην, διότι, παρά τας αντιξοότητας, εκράτησαν πάντοτε τόσον υψηλά την φωτεινήν δάδα του Ελληνισμού"⁴².

Τα τελευταία χρόνια το κουτσοβλαχικό ζήτημα αρχίζει να κάνει και πάλι την εμφάνισή του, πυροδοτούμενο έντεχνα από γνωστούς κύκλους του εξωτερικού, οι οποίοι με έντυπα, περιοδικά και εφημερίδες, δίσκους και μαγνητοταινίες βομβαρδίζουν τους Βλάχους της επαρχίας και της πρωτεύουσας.

Στο Bulletin Européen του Ιδρύματος Dragan και στο τεύχος του Απριλίου 1969 ο καθηγητής Michel de la Ventolierε δημοσίευσε ένα άρθρο, στο οποίο γίνεται λόγος για ύπαρξη ρουμανικής μειονότητας στην Πίνδο, που καταπιέζεται από το ελληνικό κράτος⁴³.

Η "Asociatia Romania" στα πλαίσια του προπαγανδιστικού του μηχανισμού χρηματοδοτεί βλαχολογικά δημοσιεύματα στο ρουμανικό και ξένο τύπο και χορηγεί υποτροφίες σε Έλληνες σπουδαστές, τους οποίους επηρεάζει κατάλληλα.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο γίνεται συστηματική παραπληροφόρηση για τη δήθεν ύπαρξη στην Ελλάδα ρουμανικών πόλεων και ρουμάνων που

42. Αβέρωφ, ό.π., σ. 8.

43. Θεοδώρου Κ. Σαράντη, "Οι Βλαχόφωνοι του ελληνικού χώρου", ΗΕ 24 (1975), σ. 577.

στερούνται ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μάλιστα με επιχορήγηση της επιτροπής ευρωπαϊκών κοινοτήτων και του ευρωπαϊκού μορφωτικού ιδρύματος "L' Europe et ses populations" εκδίδεται σύγγραμμα, στο οποίο επαναφέρεται η γνωστή θεωρία για την κάθοδο των Βλάχων από τη Δακία.

Παράλληλα κυκλοφορούν από το εξωτερικό διάφορα προπαγανδιστικά φυλλάδια όπως π.χ. Fara Armânească, Vatra, Zborlu Anostru, Frânza Blaha, Cuvîntul Românesc κ.ά μέσω των οποίων προβάλλονται ιστορικά απαράδεκτες θεωρίες για τους Βλάχους⁴⁴.

Στη γενικότερη προσπάθεια του ελληνικού αποχρωματισμού των Βλάχων εντάσσονται οι διάφορες βλαχολογικές εκδόσεις, η ίδρυση συλλόγων και ενώσεων που θα συνεργάζονται με διάφορες εταιρείες του εξωτερικού και οι εκδόσεις βιβλίων που αναφέρονται στο κουτσοβλαχικό ζήτημα με προδιαγραφές και προοπτικές προβολής των μειονοτήτων κατά τα σημερινά δεδομένα⁴⁵.

Το κουτσοβλαχικό ζήτημα χρειάζεται να αντιμετωπιστεί με την δέουσα προσοχή. Για τη σημερινή θέση του προβλήματος πρέπει να ενημερωθούν οι αρμόδιες για τα μειονοτικά θέματα κρατικές υπηρεσίες, η τοπική αυτοδιοίκηση των βλαχοχωριών και οι διοικήσεις των συλλόγων τους, όπου και αν βρίσκονται.

Έπειτα επιβάλλεται η καταχώριση της ιστορικής αλήθειας ως προς τη γένεση των Βλάχων στα σχολικά εγχειρίδια. Επείγει η απο-

44. Ενδεικτικά των απαράδεκτων θέσεων που αναγράφονται στα φυλλάδια αυτά είναι τα όσα περιέχονται στο προπαγανδιστικό φυλλάδιο FARA ARMANEASCA (Μάιος 1991). Εκεί μεταξύ άλλων αναγράφονται: "...η πολυπληθέστερη φυλή των Βαλκανίων, η Αρωμουνική (Βλάχικη), μένει χωρίς κράτος, παρόλες τις διπλωματικές προσπάθειες των Ρουμάνων...". "...Οι Αρωμούνοι (Βλάχοι) διατηρήθηκαν, ακόμη και αν εξελληνίστηκαν, Ρουμάνοι στη συνείδησή τους...". "...Οι Αρωμούνοι (Βλάχοι) είναι λατινοδρακικής καταγωγής και η αφομοίωσή τους, η βιαιότερη του τελευταίου αιώνα, είναι έγκλημα γενοκτονίας πνευματικής και εθνικής...".

45. Αχιλ. Γ. Λαζάρου, "Απόπειρες αφελληνισμού των Βλάχων της ελληνικής χερσονήσου", Κοινωνικές Τομές 27 (1971), σσ. 307-313.

κατάσταση της αλήθειας σε λήμματα εγκυκλοπαιδικών λεξικών. Χρειάζεται μεθόδευση διορθώσεως των ανακρίβειών ή προπαγανδιστικών θέσεων σε άρθρα εγκυκλοπαιδίων ξένων χωρών. Πέραν των προηγουμένων είναι αναγκαία η τεκμηριωμένη απάντηση σε όλα τα ανακριβή δημοσιεύματα, που αλλοιώνουν την αλήθεια για το κουτσοβλαχικό. Είναι πολύ χρήσιμη η ανελλιπής συμμετοχή Ελλήνων ειδικών στα διάφορα συνέδρια, όπου προβλέπεται συζήτηση του κουτσοβλαχικού⁴⁶.

Σε καμιά περίπτωση δεν επιτρέπεται να συμβεί και με το κουτσοβλαχικό ό,τι συνέβη με το μακεδονικό, στο οποίο από το 1944 που δημιουργήθηκε δεν δόθηκε η πρέπουσα σημασία με αποτέλεσμα να φθάσουμε στη σημερινή κατάσταση.

Πρέπει να γίνει συνείδηση σε όλους ότι τα διάφορα προβλήματα γίνονται μεγάλα, επειδή όταν είναι μικρά δεν τους δίδουμε την πρέπουσα σημασία.

Γενικά όπως σε όλα τα εθνικά μας θέματα έτσι και στο κουτσοβλαχικό απαιτείται επαγρύπνηση και σωστή ενημέρωση⁴⁷.

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΤΡΙΤΟΣ

46. Αχιλ. Γ. Λαζάρου, "Ισχυρότατα τα ντοκουμέντα για την ελληνικότητα των Βλάχων", περιοδ. Επικοινωνία 57/Δεκέμβριος 1992, σ. 42.

47. Αντ. Ζερβάκη, Η επιτροπή ενημερώσεως για τα εθνικά θέματα, Αθήνα 1991, σ. 5.